

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ З ХОРЕОГРАФІЇ

FEATURES OF THE WORK OF A CONCERT MASTER DURING A CHOREOGRAPHY LESSON

Стаття присвячена обґрунтуванню особливостей роботи концертмейстера, які виникають під час занять з хореографії в причинно-наслідкових зв'язках низки чинників. Це обов'язки концертмейстера; роль музичного супроводу на заняттях хореографії; поєднання освітніх, виконавчих, технологічних та художньо-естетичних особливостей роботи концертмейстера; специфіка хореографії як наукового знання та навчальної дисципліни, взаємозв'язок музики і хореографії. Концертмейстер є педагогічним працівником, тож виконує важливу роль у художньо-естетичному вихованні, гармонійному розвитку здобувачів освіти (учнів/студентів), забезпечує музичний супровід під час занять з хореографії, сприяє формуванню компетентностей культури. Основні професійні риси концертмейстера включають знання музичної теорії та історії музики; уміння грати на музичних інструментах; комунікативні навички; організаційні здібності, допомога учням/студентам відчувати ритм та музичну лінію танцю. Реалізація мети і специфіка завдань роботи концертмейстера передбачає такі етапи: ознайомлення здобувачів освіти з музичним твором, музичними фрагментами, можливість послухати і емоційно відгукнутися на виражені в них почуття; сприйняття музичного супроводу у поєднанні з рухами класичного і народно-сценічного екзерсису, виконання рухів у залежності від характеру музики, здатності відчувати і відтворювати настрій музики в рухах; закріплення навичок як основи мистецьких компетентностей (виконання завдань відповідно до характеру, темпу ритмічного малюнка музичного фрагменту, розвиток самостійної творчої активності, автоматизація виконання завдань). Перспективою подальших досліджень є аналіз музично-хореографічних творів військово-патріотичного спрямування.

Ключові слова: концертмейстер, заняття з хореографії, особливості роботи.

The article is devoted to substantiating the peculiarities of the concertmaster's work, which arise during choreography classes in the cause-and-effect relationships of a number of factors. These are the duties of the accompanist; the role of musical accompaniment in choreography classes; a combination of educational, executive, technological and artistic and aesthetic features of the concertmaster's work; specificity of choreography as scientific knowledge and educational discipline, relationship between music and choreography. The concertmaster is a pedagogical worker, so he plays an important role in artistic and aesthetic education, the harmonious development of students (pupils/students), provides musical accompaniment during choreography classes, and contributes to the formation of cultural competences. The main professional features of a concertmaster include knowledge of music theory and music history; ability to play musical instruments; communication skills; organizational skills, helping pupils/students feel the rhythm and musical line of the dance. Realization of the purpose and specifics of the tasks of a concertmaster involves the following stages: familiarization of students with a musical work, musical fragments, the opportunity to listen and emotionally respond to the feelings expressed in them; perception of musical accompaniment in combination with the movements of classical and folk stage exercise, performance of movements depending on the nature of the music, ability to feel and reproduce the mood of music in movements; consolidation of skills as the basis of artistic competences (performance of tasks in accordance with the nature and tempo of the rhythmic pattern of a musical fragment, development of independent creative activity, automation of task performance). The perspective of further research is the analysis of musical and choreographic works of a military-patriotic direction.

Key words: concertmaster, choreography classes, work features.

УДК 792.8: 793.3
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/58.2.2>

Мартинів О.О.,
викладач кафедри вокально-хорового,
хореографічного та образотворчого
мистецтва
Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана
Франка

Мартинів Л.І.,
канд. мистецтвозн.,
доцент кафедри вокально-хорового,
хореографічного та образотворчого
мистецтва
Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана
Франка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Реформування системи освіти в Україні на засадах НУШ, а саме компетентнісного, діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів, педагогіки партнерства, гуманітаризації навчання, посилює в освітан особливу увагу до розвитку тих здатностей особистості, які зберігають в ній духовне, людяне, і в перспективі – незамінне ніякою робототехнікою та штучним інтелектом. Належна організація і проведення занять з хореографії у закладах освіти різного типу сприяють розвитку ключових і спеціальних мистецьких компетентностей особистості. При цьому надзвичайно важливою є робота концертмейстера як суб'єкта освітнього процесу на цих заняттях, розуміння

і врахування специфіки та особливостей якої забезпечує ефективність очікуваних результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Особливості хореографії як виду мистецтва і навчальної дисципліни була предметом численних досліджень українських та зарубіжних мистецтвознавців та педагогів (зокрема це праці А. Гуменюка, Г. Богданова, В. Верховинця, Г. Падалки, О. Рудницької та інших); робота концертмейстера віднедавна є предметом низки публікацій (праці А. Бондаренка, Т. Зайдель, Д. Комарницького та ін.). Одним із перших проблему інструментального супроводу в хореографії вивчав А. Гуменюк [2]. Однак недостатньо розробленою є проблема особливостей роботи концертмейстера під час

занять з хореографії, що й обумовило вибір теми нашої статті.

Метою статті є обґрунтування особливостей роботи концертмейстера, які виникають під час занять з хореографії в причинно-наслідкових зв'язках низки чинників. У межах визначеної мети необхідно вирішити такі **завдання**: встановити вимоги до роботи концертмейстера; з'ясувати роль музичного супроводу на заняттях хореографії; проаналізувати зв'язок технологічних та художньо-естетичних особливостей роботи концертмейстера під час занять з хореографії.

Виклад основного матеріалу. Згідно із Постановою КМУ від 14 червня 2000 року (із змінами і доповненнями) № 963 «Про затвердження переліку педагогічних та науково-педагогічних працівників» [6] посада концертмейстера належить до педагогічних, тож передбачає, окрім спеціальної музичної, наявність педагогічної освіти, набуті компетентності із спеціальності, а також педагогіки і психології, які необхідні для забезпечення освітнього процесу, зокрема з хореографії, педагогічної взаємодії усіх його суб'єктів.

Особливості роботи концертмейстера під час занять хореографії визначені, щонайменше, двома чинниками: обов'язками концертмейстера і особливостями власне занять з хореографії. Як педагогічний працівник концертмейстер зобов'язаний підвищувати свій професійний рівень, сприяти розвитку здібностей здобувачів освіти, утверджувати повагу до суспільних цінностей, зокрема патріотизму, толерантності тощо [3].

У межах нашої статті ми говоримо про ідеально змодельований освітній процес з хореографії, його узагальнену мету та змістове наповнення, що визначено засадами мистецької та, в її межах, хореографічної педагогіки. Мистецька педагогіка є складовою педагогічної науки, у межах якої розкрито зміст, специфіку та методичне забезпечення викладання дисциплін художньо-естетичного циклу, визначено виховний потенціал мистецтва на розвиток особистості тощо. Метою дисциплін мистецької освітньої галузі, як засвідчують основні положення Інструктивно-методичних рекомендацій щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів мистецької освітньої галузі у 2022/2023 навчальному році, є всебічний і гармонійний розвиток особистості у процесі пізнання мистецьких надбань людства, визначення власної національно-культурної ідентичності у процесі міжкультурної комунікації засобами мистецтва, формування низки компетентностей для художньо-творчого розуміння світу і себе у ньому. Такими компетентностями є здатність пізнання різних видів мистецтва, інтерпретації художніх образів, набуття досвіду емоційних переживань, розвитку ціннісного ставлення до мистецтва; формування художньо-образного,

асоціативного мислення; пізнання себе через взаємодію з різноманітними мистецькими об'єктами, розвиток емоційного інтелекту; використання інформаційного середовища у власній творчості і художній комунікації тощо [4]. Як справедливо зазначала О. Рудницька, в мистецькій педагогіці відображено нову парадигму педагогічного мислення з урахуванням ідей гуманістичного виховання, гармонійного розвитку особистості, національних традицій та цінностей, впровадження інноваційних технологій та настанов компетентнісного підходу. Теоретико-методологічна основа мистецької педагогіки, яка визначена засадами філософії, мистецтвознавства та естетики, розкриває ідеї інформаційно-семіотичної концепції культури, сприйняття художньої інформації в творах мистецтва (зокрема і хореографічного) як своєрідного тексту, що потребує інтерпретації та розуміння. У результаті міжгалузевої взаємодії постає можливим з'ясувати особливості впливу мистецтва на формування особистості, розкрити психо-соматичні механізми сприйняття мистецької, зокрема хореографічної творчості, визначити роль і значення мистецтва в житті суспільства та особистості тощо [7]. Таким чином, специфіка занять з хореографії є безпосереднім чинником художньо-естетичної, інтелектуально-пізнавальної, діяльності усіх учасників освітнього процесу як на рівні створення/відтворення, так і сприйняття/інтерпретації творів мистецтва.

Метою освітнього курсу хореографії є допомога дітям та молоді в опануванні танцювальними рухами, постановці танцю відповідно до його ідеї, саморозвиток особистості засобами танцювального мистецтва. На основі власного досвіду роботи, пілотного дослідження проблеми (шляхом бесіди, спостереження, опитування) в середовищі колег проаналізуємо цей діалектичний, причинно-наслідковий зв'язок між виявленими нами особливостями роботи концертмейстера і специфікою занять з хореографії.

Концертмейстер – це музикант, який співпрацює з виконавцями та допомагає їм підготуватися до виступів. У роботі з хореографією концертмейстер зазвичай відповідає за музичну складову вистави, допомагаючи учням/студентам інтерпретувати в русі танцювальну музику. Концертмейстер повинен володіти низкою компетентностей. Як зазначає А. Бондаренко, такими є: здатність до ансамблевого музикування при умові бездоганного володіння інструментом (найчастіше це фортепіано, баян, акордеон тощо); уміння читати ноти з аркуша, у тому числі з великою кількістю нотних рядків, навички транспонування, відчуття соліста. Окрім цього сучасні умови організації освітнього процесу вимагає від концертмейстера як педагогічного працівника здійснювати наукові дослідження, вміти працювати з документами,

проводити організаційну та методичну роботу, володіти інформаційними, зокрема мультимедійними технологіями [1, с. 316]. Концертмейстер є першим помічником хореографа-педагога, оскільки в сукупності своїх професійних компетентностей він досконало володіє музичним інструментом, а також розуміє образний зміст хореографічних композицій, термінологію, природу та особливості хореографії як виду мистецтва і навчальної дисципліни. Сфера діяльності концертмейстера – це допомога виконавцю створити пластичний образ на основі розуміння інтонаційного строю, метро-ритмічних, темпових закономірностей танцювальних рухів і поз. Адже участь концертмейстера в проведенні заняття є партнерською як для хореографа-педагога, так і для учнів/студентів. Педагогічна взаємодія усіх учасників передбачає узгодженість дій, толерантність та взаєморозуміння.

Під час занять з хореографії очевидною умовою ефективності його проведення є відповідність хореографії і музичного супроводу. В хореографічній постановці музика отримує свою інтерпретацію, водночас, як і танцювальний рух виражає зміст обраного музичного тексту. У виборі музичного супроводу для заняття хореографією концертмейстер повинен пильнувати відповідність метро-ритмічної системи, темпу, структурно-композиційної побудови танцювального малюнку і музики. Взаємозв'язок слухового і зорового відчуття як на рівні створення, так і на рівні сприйняття поєднує звук, рух і простір в художньо-образній інтерпретації реалій оточуючого нас світу. Танцювальний рух відображає музичний образ у його розвитку, ритмічний малюнок, його динаміку і темп. При цьому доречно на початку заняття надати інтерпретацію учням/студентам тексту музичного супроводу, що актуалізує життєвий досвід, викличе асоціації, буде сприяти формуванню музичної культури тощо.

Професійну компетентність концертмейстера виявляє адекватний для ритміки та хореографії, вікових психологічних характеристик танцюючих вибір музичного супроводу з класичної, народної спадщини та сучасних стилів.

Особливістю практичної роботи концертмейстера під час занять з хореографії є його професійна здатність не лише виконувати фрагменти з професійної музики, але й імпровізувати. Це об'єктивна умова ефективності заняття з дисциплін художньо-естетичного циклу, оскільки на інтегративній, діяльнісній основі відбувається ознайомлення з різними епохами розвитку культури, художньо-естетичними стилями, провідними жанрами.

В основних освітніх формах хореографічного заняття концертмейстер формує здатність учнів/студентів розуміти мову музики, а саме ритм,

мелодію, метр, гармонію, тембр, органічно поєднувати рух і початок/закінчення музичної фрази.

На основі врахування власних спостережень та інноваційного досвіду роботи відомого концертмейстера Д. Комарницького [5] проаналізуємо основні етапи (умовні щодо визначення академічного часу) для ознайомлення учнів/студентів з музичним супроводом на заняттях класичного і народно-сценічного екзерсису. На першому етапі відбувається знайомство з музичним твором в конкретизації музичних фрагментів. Доцільно подати новий музичний матеріал в цілісному вигляді, а не фрагментами, тому що у процесі його засвоєння під час виконання рухів під музичний супровід (одне-два заняття) беруть участь слуховий, зоровий і руховий аналізатори. Упродовж другого етапу виконавці формують уміння музичного виконання рухів, сприйняття музичного супроводу в єдності з рухами, врахування характеру музики у виконанні танцювальних рухів, поглиблене сприйняття і відтворення настрою музики в русі, координація характеру рухів із звучанням музики. На цьому (більш тривалому у часі) етапі досягаємо розуміння оптимальних прийомів виконання хореографічних завдань, відпрацьовуємо гармонійне поєднання музичного матеріалу для кожного руху класичного і народно-сценічного екзерсису у відповідності до ритмічного малюнку, характеру мелодії, затакту, метроритмічних особливостей, темпу, розміру тощо. На завершальному етапі освітнього процесу сформовані знання і навички застосовуємо у виконанні поставлених завдань відповідно до характеру, темпу, ритмічного малюнку музичного фрагмента: емоційно-виразне виконання вправ екзерсису, особистісні компетентності самовираження та самореалізації. Для занять біля станка добираємо такі музичні фрагменти у відповідності до характеру і типу хореографічних завдань: повтор певного руху в квадраті, який складається з тактів у розмірі $2/4$ або $4/4$, а в прискоренні – $3/4$, $6/8$ і т. д. У виконанні рухів *tendu*, *rond de jambe par terre* ритм не має такого значення, як темп. Музичний малюнок є ліричним, відтворює світ як плавний і повільний рух. Водночас для виконання руху *battements tendu* доцільно вибрати чіткий ритмічний музичний текст із синкопованим ритмом, шістьнадцяті і восьмі тривалості (розмір $2/4$ або $4/4$). Важливо відпрацювати навички затакту задля надання чіткості музичному фрагменту, виразності початку руху, акценту на слабкій долі тощо. У поєднанні звуку музики і руху танцю концертмейстеру варто строго дотримуватися як темпових і метричних, так і метро-ритмічних особливостей супроводу. Наприклад, для вправи *plie* музичний текст має характеристики розміру $4/4$ (один рух на один такт), $3/4$; плавність, темп – *moderato* або *adagio*, квадратність і наявність затакту [5, с. 31–32]. На цьому етапі учні/студенти закріплюють набуті

навички слухання, запам'ятовування і впізнавання музики і танцю, здатність поєднувати слуховий та зоровий контроль із руховим, що відпрацьований у процесі навчання на попередніх етапах. В єдності інтелектуального та емоційного світосприйняття художньо-образний зміст твору постає в естетиці форми. Таким чином у процесі занять з хореографії у поєднанні інтегративного мистецтвознавчого знання, творчих дій і діяльності, музики і руху формується естетична компетентність учнів/студентів. Під керівництвом педагога-концертмейстера учні/студенти пізнають світ музики, естетичні засоби якої допомагають зрозуміти розмаїття видів, жанрів і засобів мистецтва, в художній реальності інтерпретувати події оточуючого світу, визначати місце і сенс буття людини у ньому.

Висновки. Концертмейстер є педагогічним працівником, тож виконує важливу роль у гармонійному розвитку здобувачів освіти (учнів/студентів), забезпеченні музичного супроводу під час занять з хореографії, формуванні компетентностей художньої культури, вирішенні завдань художньо-естетичного виховання учнів/студентів. Особливості роботи концертмейстера визначені низкою чинників, зокрема: специфікою хореографії як наукового знання та навчальної дисципліни, професійними рисами, взаємозв'язком музики і хореографії. Основні професійні риси концертмейстера включають знання музичної теорії та історії музики, які він може застосувати для кращого розуміння музичної складової роботи з аудиторією; уміння грати на музичних інструментах, що дозволяє концертмейстеру здійснювати музичний супровід для танцюючих під час занять та репетицій з хореографії; комунікативні навички, необхідні для співпраці з викладачами та студентами хореографії, зокрема для виконання їхніх музичних запитів та вимог; організаційні здібності, необхідні для розподілу свого та інших учасників освітнього процесу часу та ресурсів на заняттях, для забезпечення не лише музичного супроводу занять, але й для ефективної співпраці з іншими виконавцями та викладачами, допомоги учням/студентам відчувати ритм та музичну лінію танцю.

Реалізація мети і специфіки завдань роботи концертмейстера під час занять учнів/студентів

з хореографії передбачає низку етапів. Це: ознайомлення здобувачів освіти з музичним твором, музичними фрагментами, можливість послухати і емоційно відгукнутися на виражені в них почуття; сприйняття музичного супроводу у поєднанні з рухами класичного і народно-сценічного екзерсису, виконання рухів у залежності від характеру музики, здатності відчувати і відтворювати настрій музики в рухах; закріплення навичок як основи мистецьких компетентностей: виконання завдань відповідно до характеру, темпу ритмічного малюнка музичного фрагменту, розвиток самостійної творчої активності, автоматизація виконання завдань. Перспективою подальших досліджень є аналіз музично-хореографічних творів військово-патріотичного спрямування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бондаренко А. Робота концертмейстера в навчальних закладах України: компетентнісний аспект. *Молодий вчений*. Вип.10 (86). 2020. С. 314–317.
2. Гуменюк А. Значення інструментального супроводу в танцювальних пісенних мелодіях. *Народне хореографічне мистецтво України*: монографія. Київ: Вид-во Академії наук УРСР, 1963. 234 с.
3. Закон України «Про освіту» (прийняття від 05.09.2017, а набрання чинності 28.09.2017). URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/213387__696551.
4. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році. Мистецька освітня галузь. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/08/20/01/Dodatok.12.mystetska.osvitnya.haluz.20.08.2022.pdf>.
5. Комарницький Д. *Робота концертмейстера-баяніста на уроках народного танцю*. Кам'янець-Подільський: «ВітаДрук», 2017. 47 с.
6. Постанова КМУ від 14 червня 2000 року (із змінами і доповненнями) № 963 «Про затвердження переліку педагогічних та науково-педагогічних працівників». URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/213387__696551.
7. Рудницька О.П. *Педагогіка: загальна та мистецька*: навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.